

РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ТАНЦЮ В АРТСТУДІЇ «АРЛЕКІН»

Тимчук І.П.,
вихователь вищої категорії
Бердичівської спеціальної школа
Житомирської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молодший шкільний вік є сприятливим не тільки для навчальної діяльності, а й для соціального розвитку дитини. Проте у здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями прослідковується недостатня здатність до контролю за власною поведінкою та емоціями. Наслідками можуть бути тривожність, образливість, надмірна сором'язливість або повне занурення дитини в себе.

Серед важливих засобів розвитку дітей цієї нозології є танець, рух, які сприяють взаємодії психічних і фізичних процесів організму дитини. Науковці зазначають, що рухові відчуття формують у дитини власне емоційне усвідомлення і зворотні реакції. Саме тому стають зрозумілими пошуки педагогів, вихователів-практиків щодо ефективних шляхів розвитку учнів, зокрема дітей з інтелектуальними порушеннями.

Аналіз наукових досліджень. На сьогодні освітянська практика нараховує значну кількість напрацювань щодо танцювально-рухової діяльності здобувачів освіти. Звернемо увагу на узагальнення О. Бабяк у «Програмі з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку «Ритміка», метою якої є розвиток координації рухів дітей, їх спритності, сили, витривалості; відчуття у них ритму, зорових аналізаторів та слухового сприймання [1].

А. Шевчук систематизувала і описала навчально-методичне забезпечення процесу виховання, освіти і розвитку дітей молодшого шкільного віку в хореографічній діяльності [12].

Л. Редько, Л. Безкоровайна, І. Гладченко об'єктивували досвід з корекційно-розвиткової програми «Ритміка» для дітей 5–10 класів з інтелектуальними порушеннями спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів.

О. Березіна, О. Гніровська, Т. Линник апробували програму «Грайлик», яка зосереджена на організації театралізованої діяльності дітей [2; 3; 5].

Метою статті є презентація навчально-тематичного плану занять артстудії «Арлекін» (автор І.П. Тимчук), який розроблений з урахуванням вікових та психофізичних особливостей учнів початкових класів з інтелектуальними порушеннями та з метою розвитку дітей зазначеної нозології засобами танцю.

Згідно з Законом України «Про освіту» (2017) метою освіти є всебічний розвиток особистості, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей та ін. [7].

Розвиток дітей початкових класів з інтелектуальними порушеннями також здійснюється через формування у них ключових і соціальних компетентностей різними засобами.

Саме танець сприяє активності дітей, підвищенню якості навчального процесу, спрямований на засвоєння емоційно-ціннісного досвіду, самореалізації та розкриттю творчого потенціалу особистості.

А. Шевчук зазначала, що вихователь повинен допомагати дітям збалансувати фонд їхніх бажань щодо танців (інтереси, смаки, любов до мистецтва танцю, потреба у репродуктивно-продуктивному танцюванні, у виконанні танців для себе і для інших тощо) і фонд їхніх можливостей (музично-хореографічні здібності, уявлення про хореографічну діяльність, танцювальні навички, творчі вміння, елементарні знання і поняття щодо мистецтва танцю) [12].

Слід пам'ятати також про характерні особливості дітей початкових класів з інтелектуальними порушеннями (рис. 1).

На основі клінічних досліджень встановлено, що у дітей з інтелектуальними особливостями є значні порушення динаміки нервових процесів головного мозку та інші недоліки пізнавальної діяльності – неточність, уповільненість, вузькість сприймання, недорозвиненість різних функцій мовлення, порушення довільної уваги, пам'яті (як механічної, так і логічної та довільної) [8;11].

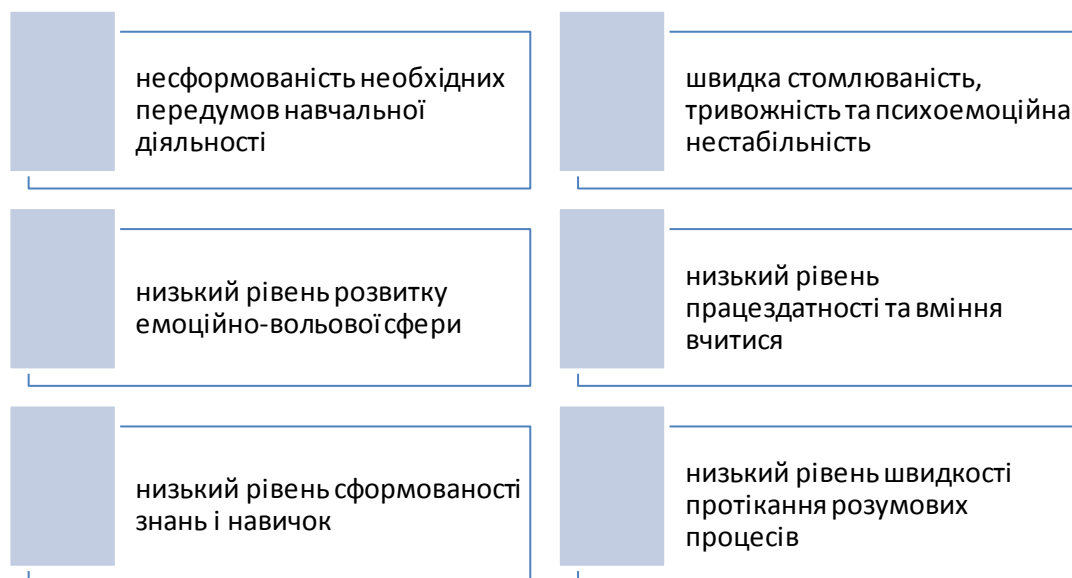

Рис. 1. Характерні особливості дітей початкових класів з інтелектуальними порушеннями

Заняття в артстудії «Арлекін» сприяють не лише розвитку рухів, а й формуванню позитивних якостей здобувачів освіти, виховують у дітей уміння узгоджувати свої дії з колективом, активізують й організують дітей. Наведемо фрагмент заняття. Сценічна майстерність. «Ми прийшли до вас з вертепом». Вихователь ознайомлює дітей з українським традиційним ляльковим театром; звертає увагу вихованців на вистави вертепу; додає, що ці дійства відбувалися в спеціальній скриньці, яка зовнішнім виглядом була схожа на макет двоповерхового будиночка, на своєрідну двоярусну сцену. Починалося дійство на верхній сцені біблійними легендами, потім переходило на нижню сцену. Свою розповідь педагог ілюструє на слайдах презентації.

Розучування колядок і щедрівок має свої нюанси. Спочатку вокально-хорова складова (розспівування, демонстрація колядки, розучування колядки у русі, тлумачення слів, закріплення колядки).

I, звичайно, танцювально-рухова складова, тренаж рухів.

Під час створення конспекту занять ураховуються індивідуальні особливості кожної дитини, настроїв і готовність до роботи групи загалом.

Танцювальні заняття проводяться індивідуально (танцювальні комбінації, імпровізації), щоб діти не соромилися, не глузували і не кепкували з однолітків. Спочатку діти ставляться до свого тіла, як до чогось незграбного, невмілого. Присутність дорослого зупиняє неконтрольований вияв емоцій [9].

Групові заняття, на яких учні з особливими освітніми потребами знайомляться з мистецтвом актора, а також комунікативні ігри сприяли звільненню від зайвого напруження та підвищенню тону розслаблених м'язів.

Підкреслимо, що тренаж, або вправи на розігрів, присутні на кожному занятті. До тренажу належать нахили голови, обертання голови, піднімання плечей, зведення і розведення лопаток, нахили з прямою спиною та ін.

Зосередимо увагу на диханні дітей. Часто діти схильні до поверхневого дихання. А у незвичних чи несприятливих умовах затамовують подих, що може призводити до збільшення напруженості. Вихователь проводить відповідний комплекс дихальних вправ.

Кожне заняття у групі є неповторним. Можуть виникати труднощі і нові успіхи. Діти охоче грають у ігри. Наприклад, гра «Буратіно». Учні стоять на лінії. Руки і ноги розведені на рівні II позиції. Звучить музика. 1-й такт: зігнути праву руку в лікті, водночас різко повернути голову праворуч; 2-й такт: розігнути праву руку, повернути голову на місце, прямо. Хто помилився, той сідає на стілець. Перемагає той, хто не помилився [8;11].

Старанно дібраний матеріал для заняття допоможе створити певний характер образу і знайти правильний ритм. Лише за такої умови діти зможуть виконувати такі наслідувальні рухи, як, наприклад, «дерева під вітерцем», «політ птахів», «стрибає зайчик» та ін.

У дітей формуються певні уміння: удосконалювати позиції глядача (розумного, доброго порадики); висловлювати своє ставлення до героя і самовиражатися за допомогою комплексу засобів невербальної, інтонаційної та мовленнєвої виразності; втілювати свої задуми не лише власними силами, а й організуючи діяльність інших дітей; виготовляти атрибути й елементи

костюмів, оформляти афіши, запрошення; використовувати позитивні прийоми спілкування з однолітками у процесі планування гри, її ходу (перехід з ігрового плану в план реальних взаємин) [9].

Рис. 2. Виступ членів артстудії «Арлекін»

Зміст занять артстудії «Арлекін» передбачає залучення дітей до виготовлення декорацій, атрибутів, костюмів до майбутнього заходу.

Підкреслимо, що на занятті розвиток дитини проходить через призму мистецтва слова, театрального дійства, музики та елементів танцю.

Таке поєднання має потужний позитивний вплив на вихованців.

У процесі занять забезпечується *освітня і розвивальна складова*: формувати пізнавальні уміння (аналізувати, порівнювати, узагальнювати; спостерігати, запам'ятовувати, осмислювати матеріал); розвивати пізнавальний інтерес до музичного та хореографічного мистецтва; удосконалювати відчуття ритму та здатності відчувати у музиці, рухах і мові ритмічну виразність; формувати красу та виразність рухів, емоційність. Крім того, *виховна складова* заняття: виховувати основні моральні якості особистості (працелюбність, наполегливість у подоланні перешкод, охайність, уміння працювати самостійно і в колективі, уміння дотримуватися правил під час виконання ритмічних рухів, ігор і вправ); розвивати культуру спілкування; залучати дитину до танців [9].

Уточнимо, що навчання танцю дітей початкових класів з інтелектуальними порушеннями передуює робота, яка спрямована на вироблення чіткого та виразного виконання окремих рухів і елементів танцю. До кожної вправи підбирається така мелодія, в якій відображено особливості руху (наприклад, чергування спокійної і рухливої мелодій). Ходьба з прапорцями в руці змушує вихованців ходити бадьоріше, ширше. Яскрава хустинка допомагає танцювати весело і вільно, плавно і легко [10].

На заняттях діти розучують танцювальні рухи, знайомляться з назвами танців (полька, гопак, хоровод, кадрили, вальс), а також з основними рухами цих танців (притопа, галоп, крок польки, мінливий крок, присядка тощо).

Зазначимо, що дитину з відповідною нозологією потрібно привчати спочатку невимушено, вільно, красиво, виразно рухатися під музику,

виконуючи музично-ритмічні завдання на основі природних рухів, а вже потім виконувати найпростіші танцювальні елементи і нескладні танці.

Для підвищення інтересу дітей до цих завдань рекомендується використовувати такі атрибути: палички, кубики, бубни, стрічки, дзвіночки, парасольки, стільці, штучні квіти (ромашки, маки, троянди та ін.) тощо.

Таблиця 1

Програма з позашкільної освіти артстудії «Арлекін» (автор І.П. Тимчук)

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Місяць проведення
1	Організаційно-методична сторінка 1. Презентація проєкту плану роботи артстудії «Арлекін». 2. Обговорення та затвердження плану роботи. 3. Розподіл доручень між членами творчої групи	Вересень
2	Театральна абетка 1. Мінірозповідь: театр у давнину і театр сьогодні. 2. Правила поведінки в театрі. 3. Читання і роздуми над казками «Бджілка і гарбузова квітка», «Гостинність» В.О. Сухомлинського. 4. Розучування танцювальних рухів	Вересень
3	Сценічна майстерність 1. Читання казки «В гостях у феї Добридень». 2. Бесіда за змістом казки і розподіл ролей. 3. Психогімнастика за змістом казки «В гостях у феї Добридень». 4. Розучування танцювальних рухів	Жовтень
4	Творчий майданчик 1. Екскурсія до центру позашкільної освіти ім. О. Разумкова. Відвідування майстер-класу. 2. виготовлення театральних декорацій. 3. Підготовка до свята Святого Миколая. 4. Розучування танцювальних рухів	Жовтень
5	Сценічна майстерність «Ми прийшли до вас з вертепом» 1. Ілюстрована розповідь про театр вертепу. 2. Розучування колядок і щедрівок. 3. Музично-ритмічні вправи. 4. Робота над виразністю мовлення, мовленнєвим розвитком. 5. Різдвяні привітання. 6. Розучування танцювальних рухів	Листопад
6	Сценічна майстерність Інсценування та драматизація потішок, жартів та віршів 1. Робота над виразністю емоцій, жестів та міміки. 2. Розподіл ролей, слів автора.	Листопад

	3. Уміння вести діалог. 4. Показ інсценівок. 5. Розучування танцювальних рухів	
7	Пальчиковий театр іграшок «Коза-дереза» 1. Розповідь казки. 2. Розподіл ролей. 3. Робота над інтонаційною виразністю мовлення персонажів. 4. Вправи на розвиток артикуляційного апарату, жестів та міміки. 5. Інценування казки. 6. Розучування танцювальних рухів	Грудень
8	Театральний вернісаж 1. Інформаційна година цікавих повідомлень про театральне мистецтво. 2. Екскурсія до Гришковецької дитячої бібліотеки. 3. Перегляд вистави. 4 Танцювальний вернісаж	Грудень
9	Організаційно-методична сторінка 1. Підбиття підсумків роботи артстудії. 2. Визначення пріоритетних напрямів і форм роботи на наступний рік. 4. Розучування танцювальних рухів	Січень
10	Новорічні дійства 1. Виготовлення атрибутів до колядування. 2. Інценування і виконання колядок. 3. Розучування танцювальних рухів	Січень
11	Інценізація казки «Коза-дереза» 1. Виготовлення атрибутів. 2. Інценізація казки «Коза-Дереза». 3. Розучування танцювальних рухів	Лютий
12	Танок для мам 1. Ритміко-гімнастичні вправи. 2. Розучування рухів. 3. Тренаж	Лютий
13	Виготовлення листівок для мам 1. Інструктаж щодо роботи з ножицями і папером. 2. Вирізування листівок за шаблоном. 3. Оздоблення листівок. 4. Виставка робіт. 5. Розучування танцювальних рухів	Березень
14	Інценізація віршів для мам 1. Робота над вимовою звуків. 2. Читання віршів вголос. 3. Читання віршів про себе. 4. Інценізація вірші. 5. Розучування танцювальних рухів	Березень
15	Інценізація казки 1. Читання казки. 2. Розподіл ролей. 3. Читання вголос казки.	Квітень

	4. Інсценізація казки. 5. Розучування танцювальних рухів	
16	Інсценізація казки 1. Читання казки. 2. Розподіл ролей. 3. Читання вголос казки. 4. Інсценізація казки. 5. Розучування танцювальних рухів	Квітень
17	Вправи на відчуття партнера 1. Контактна імпровізація. 2. Складання етюдів за допомогою керівника. 3. Імпровізація рухів з різними предметами. 4. Танцювальний вернісаж	Травень
18	Підсумкове заняття	Травень

Висновки. Заняття за програмою артстудії «Арлекін» стимулюють і формують у дітей початкових класів з інтелектуальним порушенням уміння диференціювати рухи відповідно до ступеня мускульних навантажень, темпу рухів, підпорядковувати рухи музиці. Від урахування діагнозу, структури дефекту, стану аналізаторів, фізичного стану, індивідуальних особливостей пізнавальних процесів, темпу діяльності, динаміки втомлюваності, кола уявлень про навколишнє середовище, особливостей емоційної сфери дитини залежить ефективність її розвитку. Навчально-тематичний план занять артстудії «Арлекін» розроблений з урахуванням вікових та психофізичних особливостей розвитку учнів початкових класів з інтелектуальними порушеннями і має практичне застосування.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабяк О.О. «Ритміка». Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку.

URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/korekcijni_programy/2-ritmika-programa.pdf.

2. Березіна О. М. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі «Грайлик» / О. М. Березіна, О. З. Гніровська, Т. А. Линник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.

3. Блеч Г. О. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма, методичні рекомендації та дидактичний матеріал з формування уявлень про навколишнє середовище). Київ, 2012. 96 с.

4. Гаврилов О.В. Статистичні дані про організацію освітнього простору для дітей з особливими потребами в системі дошкільних та шкільних закладів. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Випуск № 10. 2018.

URL : <http://aqce.com.ua/vipusk-n10-2018/gavrilov-ov-statistichni-dani-pro-organizaciju-osvitnogo-prostoru.html>.

5. Гладченко І. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). Київ, 2012. 110 с.

6. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України у 2019 році / І.В. Сенік. *Статистичний збірник*. 2020. URL : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf.

7. Закон України «Про освіту».

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

8. Колишкін О.В. Розвиток рухової сфери осіб з особливостями інтелектуального розвитку засобами адаптивної фізичної культури. *Теоретичні та методичні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності* : монографія / за ред.: Т. М. Дегтяренко, Ю. М. Картавої. Суми : Мрія, 2015. С. 158–187.

9. Методика викладання класичного танцю в школі : методичні рекомендації; укл. Л.Ю. Цветкова. Київ : ІЗМН, 1998. 76 с.

URL : https://zpo.ucoz.ua/Programu/suchasnij_tanec.pdf

10. Сорокіна Н. Ф. Граємо в ляльковий театр. *Дошкільне виховання*. 2002. № 6. С. 61–63.

11. Трикоз С.В., Блеч Г.О. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків : Ранок : Кенгуру, 2018. 40 с.

12. Шевчук А.С. Дитяча хореографія : навч.-метод. посібник, 3-тє вид., зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 288 с.

URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/hevchuk_Dut_Horeografija.pdf.